

Kiezels

Judith Hermann (1970, Berlijn) publiceerde in 1998 haar eerste bundel *Sommerhaus, später* (*Zomerhuis, later*, uitgeverij Prometheus, 1999) en maakte er nationaal en internationaal furore mee. Na nog twee bundels en een roman, verscheen het veelgeroemde *Lettipark*, in Nederland uitgegeven door Uitgeverij Vleugels in 2021. *Daheim* werd in Duitsland door S. Fischer Verlag gepubliceerd in 2021, gevolgd door *Wir hätten uns alles gesagt* (*Kiezels*) in 2023.

Hermanns werk is veelvuldig bekroond, met onder andere de Kleist Preis, de Friedrich Hölderlin Preis, de Wilhelm Raabe Preis, en de Deense Blixenprisen. In het voorjaar van 2025 verschijnt bij Meridiaan Uitgevers de Nederlandse vertaling van *Daheim* onder de titel *Thuishaven* en in het najaar van 2025 publiceren we *Zomerhuis, later*, in een gloednieuwe vertaling van Herman Vinckers.

Hermann woont aan de kust van Ostfriesland.

JUDITH HERMANN

KIEZELS

Roman

Vertaald uit het Duits door Herman Vinckers

MERIDIAAN
UITGEVERS

2024

Deze vertaling kwam mede tot stand dankzij een subsidie van het Goethe-Institut, dat wordt ondersteund door het Duitse ministerie van Buitenlandse Zaken.

Eerste druk, september 2024

© S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main 2023

© 2024 Nederlandse vertaling Herman Vinckers

Oorspronkelijke titel *Wir hätten uns alles gesagt*

Oorspronkelijke uitgave S. Fischer Verlag

Omslagontwerp Nanja Toebak

Omslagbeeld rawpixel.com

Foto van de auteur © Andreas Reiberg

Typografie Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93305 36 6

NUR 302

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 @MeridiaanBoeken

 LinkedIn Meridiaan Uitgevers

Voor mijn familie

We zouden alles tegen elkaar gezegd hebben
Over het zwijgen en verzwijgen bij het schrijven
Frankfurtse colleges over poëtica

Het werken aan dit college was niet eenvoudig. Op de weg van het begin naar het einde ervan doken er onverwachts privé-zaken in de tekst op, het zal blijken of dat te betreuren valt. Het schrijven over het schrijven is duidelijk en zoals verwacht eigenlijk vermeden, maar in plaats daarvan kwamen er mensen en situaties aan het licht die het schrijven beïnvloed hebben. Het eerste deel gaat over de psychoanalyticus dokter Dreehüs, over Ada en Marco, en al een beetje over families. In het tweede deel gaat het meer over families. En het derde deel probeert dan toch invloed en schrijven bij elkaar te brengen.

Enige tijd geleden kwam ik midden in de nacht op de Kastanienallee in Berlijn in een nachtwinkel, een zogenaamde *Spätkauf*, toevallig en tot mijn verrassing mijn psychoanalyticus tegen – twee jaar na het eind van de psychoanalyse en voor de allereerste keer buiten het verrek waar ik jarenlang op zijn divan had gelegen.

Ik was die avond op pad met G., de enige schrijver met wie ik bevriend ben. We hadden bij een italiaan aan de Eberswalder Straße gegeten, op een caféterras een paar glazen wijn met elkaar gedronken, G. wilde me naar de tram brengen, op weg naar de tram waren we begonnen om over onze moeders te praten. Het waren dit gesprek over de moeders, de lichte dronkenschap en het feit dat we oude wegen bewandelden – Arkona, Rheinsberger, Wolliner, straten waarin we in onze jeugd onderweg waren geweest, wel een kwarteeuw geleden dus, toen het nog sneeuwde, de wereld om ons heen zwart-wit en pure poëzie was geweest – die ertoe leidden dat ik de ene tram na de andere voorbij liet gaan, we op de Kastanienallee op een trapje bij de voordeur van een huis gin-

gen zitten en allebei dringend een sigaret wilden roken, hoewel we al een eeuwigheid van het roken af waren.

Er liep een rokend meisje langs en ik sprak haar aan. Ik vroeg haar om een sigaret en ze zei verontschuldigend dat ze die niet had, maar dat je daar – ze wees naar de nachtwinkel aan de overkant van de straat – sigaretten per stuk kon kopen: net als vroeger. We staken recht de straat over, gingen de *Späti* binnen, in de *Späti* zat de Arabische eigenaar achter de kassa en bij de kassa stond mijn psychoanalyticus, dokter Dreehüs, die net een mooi *softpack* gele American Spirit afrekende.

Ik heb in mijn leven vaak mensen niet herkend als ik ze buiten de vertrouwde structuren tegenkwam. Dr. Dreehüs had ik buiten zijn praktijk nooit ontmoet, in zijn praktijk eigenlijk ook niet. Hij deed drie keer per week de deur voor me open, ik liep langs hem door de gang, ging de kamer binnen, trok mijn jas uit en hing hem over de daarvoor bestemde stoel; vervolgens ging ik op de divan liggen, hij nam achter me plaats in een fauteuil. Aan het eind van de sessie de omgekeerde volgorde – ik stond op, trok mijn jas weer aan, keek daarbij bedeesd uit het raam, hij ging me voor door de gang, deed de deur voor me open, we gaven elkaar een hand, hij deed de deur achter me dicht; het was een wonder dat ik überhaupt nog enigszins een beeld had van zijn gezicht, postuur en verschijning. In de nachtwinkel was ik sneller dan hij –

ik herkende hem als eerste, of: ik bevatte het als eerste, en ik was helder genoeg, om de situatie opmerkelijk te vinden en niet te laten merken dát ik die opmerkelijk vond. Ik groette dokter Dreehüs beleefd en verrast en stelde hem en G. aan elkaar voor, wat grappig was, want ze wisten allebei van elkaars bestaan; G. was in de verhalen tijdens de analyse opgedoken en hij had van zijn kant het een en ander over de analyse moeten aanhoren.

Dit is G. Dit is dus G.

G., dit is nu op de valreep en uiteindelijk zowaar dokter Dreehüs, mijn analyticus.

Mijn oude analyticus. We maakten alle drie een lichte buiging naar elkaar, helaas ben ik in mijn herinnering aan dit moment de Arabische eigenaar uit het oog verloren, zijn blik op ons, op dokter Dreehüs, die een vaste klant leek te zijn en tot dan toe misschien niet had laten merken dat hij analyticus was, maar hoe dan ook: ik maakte gebruik van deze merkwaardige situatie en vroeg dokter Dreehüs om twee sigaretten. We gingen naar buiten. Wisselden een paar zinnen, hoe gaat het, goed, dank u wel, en hoe gaat het met u, terwijl hij elegant de sigaretten uit het pakje tikte, ze ons aanbood en zo aardig was om er met geen woord over te reppen dat ik tijdens de analyse toch eigenlijk was gestopt met roken. Hij stelde zich sowieso ongedwongen op, terwijl het

mij nu juist moeite kostte me een houding te geven. Ik wilde alles in één keer in mijn geheugen prenten, gebaren en gezichtsuitdrukking, zijn enigszins extravagante kostuum, de manier waarop hij ons een vuurtje gaf, glimlachte en losjes op afstand bleef; ik was ervan uitgegaan dat dokter Dreehüs niet bestond. Dat hij een speciaal soort mot was, die zich voor de duur van een analysesessie materialiseerde tot een persoon, aan het eind van de sessie tot stof verviel en twee dagen later opnieuw ontstond. Ik had me uiteraard zwaar het hoofd gebroken over het leven van dokter Dreehüs buiten zijn praktijk en was tot de conclusie gekomen dat hij dat niet had, wat er onder andere mee te maken had dat hij als keurige analyticus behalve door zijn aanwezigheid, zijn enigszins dandyeske overhemden, gestreken broeken, de inrichting van zijn praktijkruimte en af en toe een schijnbaar toevallig op de tafel liggend boek nooit ook maar het kleinste detail uit zijn bestaan aan mij had ver-raden. Dr. Dreehüs woonde voor mij in deze kamer, met de ligbank bij het raam, de sjofele fauteuil aan het hoofd-einde van de ligbank, de halflege boekenkast, het lege bureau. Buiten deze kamer bestond hij niet. Maar daar was hij ineens – ik stak mijn sigaret met het vuurtje aan dat hij me gaf. Ik nam zijn handen waar, dicht bij mijn gezicht. Ik nam waar dat hij aangeschoten was en, net als ik, diep in de nacht in zekere zin de teugels had laten vieren. Hij gaf ook G. een vuurtje. En toen wenste hij ons nog een prettige avond, vervolgde zijn weg, ver-

volgde drie meter zijn weg en verdween in de ingang van een café, dat voor mijn gevoel pas op dat moment, vanuit het totale niets en alleen voor hem openging en zich achter hem weer sloot. Voor de deur van de Späti stond een schuine bank, ik moest gaan zitten. Ook G. moest gaan zitten, perplex rookten we onze verboden sigaretten op, G's medeleven met mijn schrik over deze ontmoeting was troostend. Hij zei dat hij helemaal niet zeker wist of deze situatie er net wel echt was geweest, of dat die, zoals in een film van Woody Allen of Jim Jarmusch, had plaatsgevonden in een wormgat; een zinsbegoocheling, teweeggebracht door de wijn, het gesprek over de moeders, de wegen naar het verleden. De hele toestand leek hem net zo surrealistisch als mij, ook hem was dit café waarin dokter Dreehüs was verdwenen als een Alice in Wonderland, nooit eerder opgevallen, en toen ik zei dat ik er beslist ook naar binnen wilde en dokter Dreehüs achterna wilde gaan, zei G. dat hij zoiets al had gedacht.

Hij zei, maar dan ga ik minstens nog met je mee tot de deur.

Trommel – het café van dokter Dreehüs heette Trommel. Dichtgetimmerd raam, schemerig licht door de kier van de deur, de Trommel had een bordeel kunnen zijn, darkroom, wat me bij dokter Dreehüs niet zou hebben verbaasd, Ierse pub, club, we stonden radeloos voor de

deur. Uiteindelijk zei G., weet je wat, ik geloof dat ik hier nog maar even op deze bank ga zitten. Zomaar. Ik blijf hier gewoon nog heel even hangen. En als jij binnen een kwartier niet terug bent, ga ik ervan uit dat alles goed is gegaan. Dan ga ik naar huis.

Hij zei, ben je het daarmee eens.

Ik zei, ja, dat ben ik. Daarmee ben ik het meer dan eens.

G. knikte, raakte kort en stevig mijn schouder aan, liep terug naar de schuine bank en nam weer plaats; hij ging rechtop zitten, toen hief hij zijn hand op als een scheidsrechter bij een bokswedstrijd.

Ik hief mijn hand op.

Haalde adem, deed de deur van de Trommel open – en ging naar binnen.

In de jaren na de psychoanalyse schreef ik mijn vijfde boek, *Lettipark*. Zeventien verhalen over mensen tussen de veertig en de vijftig, die misschien niet meer wisten hoe ze verder moesten en aan het angstvallige begin van nieuwe inzichten stonden, een boek dat na de roman ontstond en me gemakkelijk afging; de terugkeer van de lange tekst naar short story's had iets bevrijdends, het schrijven gaf een geluksgevoel. Tegenwoordig denk ik dat dit geluk niet alleen te maken had met het feit dat ik het schrijven van de roman had doorstaan, maar ook met het einde van de analyse, dat ik er klaar voor was de

dingen in mijn eentje te ordenen, volwassen te worden, los te laten. Een van de verhalen heet 'Dromen', waarin op enkele bladzijden de psychoanalyse wordt beschreven van de vertelster, die naar dezelfde analyticus gaat als een vrouw met wie ze bevriend is. Tijdens de analyse wordt deze vriendschap verbroken, de verhouding met de psychoanalyticus daarentegen heeft een koele bestendigheid. Het verhaal sluit vanzelfsprekend nauw aan bij mijn analyse bij dokter Dreehüs – dat is wat ik schrijf: ik schrijf over mezelf. Ik schrijf parallel aan mijn eigen leven, een andere manier van schrijven ken ik niet. Het personage van dokter Gupka loopt parallel aan dokter Dreehüs, de kleding van dokter Gupka is dokter Dreehüs' kleding, de inrichting van de praktijk in het verhaal is de inrichting zoals die in werkelijkheid is. Er is een passage waarin dokter Gupka de deur opendoet voor de vertelster en merkwaardig genoeg een blauw oog heeft, ook dit blauwe oog is er geweest. En uiteraard is de ik-vertelster ik, ben ik het – deze vrouw, die Teresa heet, over naaktslakken en liftschachten droomt, onophoudelijk huilt, van verdriet niet kan bewegen, tijdens de eerste maanden van de analyse niet kan praten, op geen enkele manier kan zeggen wat haar verdrietig maakt. En uiteraard is deze ik-vertelster juist helemaal niet ik en is ook dokter Gupka niet dokter Dreehüs; integendeel, beide personages zijn dromen, opgeschreven wensen, en wat ik me daar schrijvend voorstel is moeilijk te vatten. Het is, bij alle breekbaarheid van de per-

sonages, iets ongeschondens. Iets wat ik juist niet heb, maar waarvan ik weet dat ik het heb gehad en weer kan hebben, iets waar ik naar verlang, een gezochte verdraging, iets wat ontbreekt. Het verhaal is een schuilplaats voor de vertelster, een omhulsel als de schaal van een noot. De vertelster is het kleinste poppetje in de Russische matroesjka, het verhaal de cocon om haar heen. Ik schrijf niet waar de gesprekken, de alleenspraak tijdens de analysesessies over gaan, de schuilplaats ontstaat vanuit het verzwijgen. Het wordt overgelaten aan een empathische lezer om zich dat voor te stellen, trauma, verlies, misbruik, verdriet, afwezigheid, dood en angst, het heel normale leven, of om erbuiten te blijven; het is voldoende dat ik weet waar de vertelster verdriet over heeft, en dat hou ik graag voor me. Het verhaal is... opgeruimd. Het huis van de vertelster, haar dagelijks leven, de boeken die ze leest, de wegen die ze bewandelt, het heeft allemaal een ordelijke, toonbare structuur; in tegenstelling tot het huis waar ik woon, de boeken die ik lees, wegen die ik bewandel – niets van dat alles zou in een verhaal weergegeven kunnen worden zonder een gevoel van vervreemding. Het verhaal leidt de lezer af van wat wezenlijk is, het leidt hem af van mij. Een goocheltruc – de lezer kijkt naar de hocus pocus van de goochelaar en ziet de truc over het hoofd. Ik vertel over mijn psychoanalyse en geef deze door aan een personage dat is zoals ik altijd had willen zijn, nooit ben geweest of zal zijn; ik heb mijn hele leven niet over naaktslakken ge-

droomd. En uiteindelijk is dit verhaal natuurlijk ook een liefdesgeschiedenis, is de vertelster op een gegeven moment verliefd op dokter Gupka, en dat is ze, en er verandert niets – zoals ook ik, na misschien vijf of zes jaar, drie sessies per week à vijfenveertig minuten, op een gegeven moment verliefd was op dokter Dreehüs en op een gegeven moment niet meer. En toen was het voorbij. En toen verliet ik hem.

Het verbaasde me die nacht op de Kastanienallee niet dat ik de Trommel met een kloppend hart binnenging.

Toen *Lettipark* verscheen, bracht ik een exemplaar langs bij de praktijk. Dokter Dreehüs moest weten dat hij deel was gaan uitmaken van een verhaal in een boek, dat er een verhaal bestond dat aan hem was gewijd. Ik wist nauwelijks iets over hem, maar ik wist wel dat hij een lezer was, dat hij van boeken hield. Dat had ik afgeleid uit de minimale geluiden van instemming of afkeuring die hij soms had gemaakt wanneer ik over boeken praatte; ik had hem ook de andere twee boeken gegeven die ik tijdens de analyse had geschreven, hij had ze gelezen en er terughoudend met me over gesproken. Ik deed *Lettipark* in de hal van de praktijk in zijn brievenbus – aan hem geadresseerd, hij deelde de praktijk met een vrouw die zijn naam droeg en over wie ik tot op het laatst niet had weten te achterhalen of ze zijn zus of echtgenote was, ik gaf de voorkeur aan de eerste optie. Ik was *Lettipark* persoonlijk gaan langsbrengen, omdat ik hoopte

hem tegen te komen, hem het boek in handen te kunnen geven – een kort, energetisch contact. Het zou kunnen dat ik hem wilde laten zien dat ik in leven was. Een vijfde boek had geschreven. Dat het goed met me ging, dat ik in staat was om verder te gaan, ook zonder hem, ik wist zeker dat hij blij zou zijn geweest. Ik kwam hem niet tegen. Ik deponeerde het boek samen met drie beleefde regels in een envelop in zijn brievenbus en ging weer naar huis, en hij had tot onze ontmoeting in de nachtwinkel geen antwoord gegeven op het boek noch op de regels.

Hij had gewoon niet gereageerd.

Het verhaal ‘Dromen’ bevat een derde personage. Het personage Effi, dat de vertelster de suggestie doet om in geval van nood naar haar analyticus te gaan – *voor het geval het een keer echt slecht met je gaat, echt klote, bedoel ik* – en ook dit personage is gebaseerd op een vrouw met wie ik lang bevriend ben geweest, of anders gezegd: op een vrouw die ik gekend heb.

Ada.

Nu vraag ik me af waarom ik dit verhaal niet ook aan Ada heb opgedragen, waarom ik niet ook bij Ada een exemplaar van *Lettipark* in de brievenbus heb gedaan in de hoop op een ontmoeting. Waarom heb ik op deze manier niet aan Ada gedacht, zonder wie ik, zowel in de

werkelijkheid als in het verhaal, niet in analyse zou zijn gegaan. Zonder Ada had ik dokter Dreehüs niet ontmoet, had ik *Alice* niet geschreven en *Aller Liebe Anfang* ook niet, het was, net als in 'Dromen', Ada die me haar analyticus had aanbevolen. Elke keuze voor een zin is een keuze tegen talloze andere zinnen. Elke keuze voor een verhaal is een afwijzing van talloze andere verhalen. Een woord vernietigt een ander woord. Schrijven betekent uitwissen. Ik heb gekozen voor dokter Dreehüs en tegen Ada.

Zo zou ik het kunnen zien.

Ik ontmoette Ada begin jaren negentig. Ze was net zo oud als ik en de ongekroonde koningin van een stedelijke en wijdvertakte groep mensen, waarvan de meeste leden, net als Ada, uit Frankfurt-Oder kwamen. Deze herkomst uit een stad die aan het eind van de Tweede Wereldoorlog door het Rode Leger met een stormaanval was ingenomen, was, volgens Ada, een onweerlegbare verklaring voor het niet opgewassen zijn tegen het leven en de autoagressieve, bovenmatig wankelmoedige constitutie van haar nakomelingen: Frankfurt was een getraumatiseerde stad en de mensen die er waren geboren, droegen het oorlogstrauma nog tot in de derde generatie en tot op de dag van vandaag met zich mee. Ada leefde met haar trauma in een grote, schaduwrijke woning aan de Helmholtzplatz in Prenzlauer Berg, die iemand in de chaotische maanden na de val van de Muur

voor haar had gekraakt en die men – een tijdlang – niet meer van haar kon afpakken. Een woonkeuken in de *Berliner Zimmer*, een rieten stoel met een lamsvel bij het raam aan de binnenplaats, waar Ada vaak zat en haar kind de borst gaf, ze was de eerste jonge moeder die ik ontmoette, en ze vervulde haar rol met de houding van een oermoeder; de stoel was een troon. De kamer vol beweeglijke schaduwen, op de lange, bekraste tafel altijd kiezelstenen en glazen knikkers, takkenbossen en wilde bloemen van stukken braakland in waterkaraffen, met punaises op de ongestuukte muur geprikte zwart-witfoto's naast Shiva met al zijn gouden armen naast krantenknipsels, die ritselden in de tocht. Kaarsen en wierookstokjes, voortdurend zat er iemand op de piano te hameren. Het kind, dat in deze kamer ter wereld was gekomen, was kwetsbaar, hilde zelden, de blik uit grote donkere ogen strak gericht op de bezoekers die kwamen en gingen, de deur van de woning niet op slot, dag en nacht toegankelijk, het licht doorgaans alsof het onder water scheen en krijtachtig, geen regels, amper een grens. Kennelijk was het mogelijk om een betrouwbare moeder te zijn en zich tegelijkertijd te verliezen, zich over te geven; ik herinner me Ada aan de bar van de kroeg waar we toen vaak zaten, de zakelijkheid waarmee ze haar shirt losknoopte, uittrok, met haar naakte bovenlichaam tegenover ons zat, volkomen recht op en geconcentreerd; we moesten 's nachts om twee uur haar blote borsten bewonderen, waarvan ze zei dat het van